

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

НІЖИН АРХЕОЛОГІЧНИЙ ТА ЛІТОПИСНИЙ

Іван Кедун (Ніжин)

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В НІЖИНІ У 2003-2004 РОКАХ

Місто Ніжин має досить цікаву історію, яка розпочинається, згідно з сучасною історіографією, 988 року. Отже, є підстави вважати, що місту 1000 років. Проте, не зважаючи на це, місто повною мірою не обстежене археологами. Щоправда, в Ніжині проводились розкопки в 1989-1991 роках (Коваленко, Ситий), які підтвердили 1000-літній вік міста, виявивши на його території давньоруське поселення.

У 1989 р. на території м. Ніжина були проведені роботи експедицією Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка під керівництвом Ситого Ю.М. [1]. В результаті цих робіт, траншеями, шурфами і невеликими розкопками досліджені культурні нашарування на дитинці та ряд об'єктів, головним чином господарського призначення, на посаді. Всього на посаді розкрито близько 150 кв. м. Потужність культурного шару в межах від 0,9 до 1,6 м. Найбільш ранні матеріали дитинцю й посаді синхронні і відносяться до XI ст. [2].

Нове в наші знання внесли охоронні розкопки 2003 року, що були пов'язані з новобудовами в історичній частині міста, в районі вулиць Московська, Подвойського та Гоголя. В роботах активну участь брали студенти історико-правознавчого факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Загальним для зазначених територій є задовільна збереженість культурного шару, оскільки протягом багатьох століть тут спостерігається інтенсивна забудова. Тому культурний шар носить яскраво виражені сліди пошкодження антропогенного характеру.

Охоронні роботи по вул. Гоголя дозволили простежити характер культурних нашарувань на площі 40 кв. м. Верхню частину культурного шару складають сучасні перекопи,

що майже на всій площі розкопу заходять у материковий шар.

Під перекопом простежується потужний шар суглинку жовтуватого відтінку. Він містить кілька прошарків піску, глини та золи. Саме в цьому жовтуватому суглинку виявлено в невеликій кількості кераміку XVIII ст. Це фрагменти стінок та вінець темно-сірого кольору. Деякі з них декоровані лінійним, хвилястим орнаментом, а також зубчастим штампом геометричного характеру.

Роботи по вулиці Московській, 2 виявили залишки підвалів кін. XVIII–XIX ст. Довжина вцілілого фрагменту підвалів, що зберігся, становить 4 м. при висоті 1,5 м. Не виключено, що виявлене підземне приміщення пов'язане зі Всіхсвятським собором XVIII ст., який розташовано поруч. На користь цього свідчить схожість цегли підвалів та Всіхсвятського собору, а також аналогічна система кладки. Зачистки відгалужень культурного шару виявили темно-сірий супісок, який інтенсивно насичений битою цеглою та іншими рештками будівельного характеру XIX–XX ст. Тут також знайдено фрагмент кахлі з зеленою поливою та рослинним орнаментом.

Дослідження ділянки по вул. Подвойского, 10а дало можливість зібрати невелику колекцію кераміки кінця XVIII – початку XIX ст. Це, головним чином, стінки та вінця горщиків темно-сірого кольору; деякі з них мають лінійний орнамент та зубчастий штамп.

Загалом, в результаті робіт 2003 р. було уточнено характер культурних нашарувань, їх хронологія. Крім цього, виконані роботи дозволили запобігти руйнуванню культурного шару в стародавній історичній частині міста.

У 2004 році охоронне археологічне обстеження вказаного району було продовжено. В результаті робіт була зібрана значна колекція знахідок, серед яких фрагменти керамічного посуду пізнього середньовіччя, фрагменти кахлів XVIII ст., керамічні люльки, 2 кінські підкови. Особливістю цього сезону стало відкриття на глибині 2,6–4,0 м. Чорного шару ґрунту потужністю 30–40 см., в якому знайдена кераміка періоду XII ст., що підтверджує тезу про існування давньоруського поселення на території міста, але для більш детальних висновків необхідне більш широке дослідження.

Виходячи з вищезазначеного, найбільш перспективною ділянкою в археологічному плані, на нашу думку, слід вважати саме територію, що прилягає до міського базару, культурний шар якої ще не повністю знищений в ході новобудов.

Серед основних проблем археологічного дослідження Ніжина варто, насамперед, зазначити високий рівень ґрунтових вод, що на більшості ділянок історичного центру міста фіксується на глибині 3,2–3,6 м. від сучасної поверхні і часто унеможливорює остаточне дослідження культурного шару. Проте, варто додати, що зазначені в статті матеріали в повній мірі не є остаточними, оскільки роботи по археологічному дослідженню міста тривають.

ПОСИЛАННЯ

1. Ситий Ю.Н. Отчёт об археологических работах 1989 г. на Черниговском Задесенье // НА ЧОАЦ, 1989/12а. – С. 1-17.
2. Там само. – С. 1-17.

Рештки дерев'яної споруди, виявлені на території розкопу по вул. Московській. Фото 2005 р.

Свіжа знахідка археологів. Попереду – наукова ідентифікація...